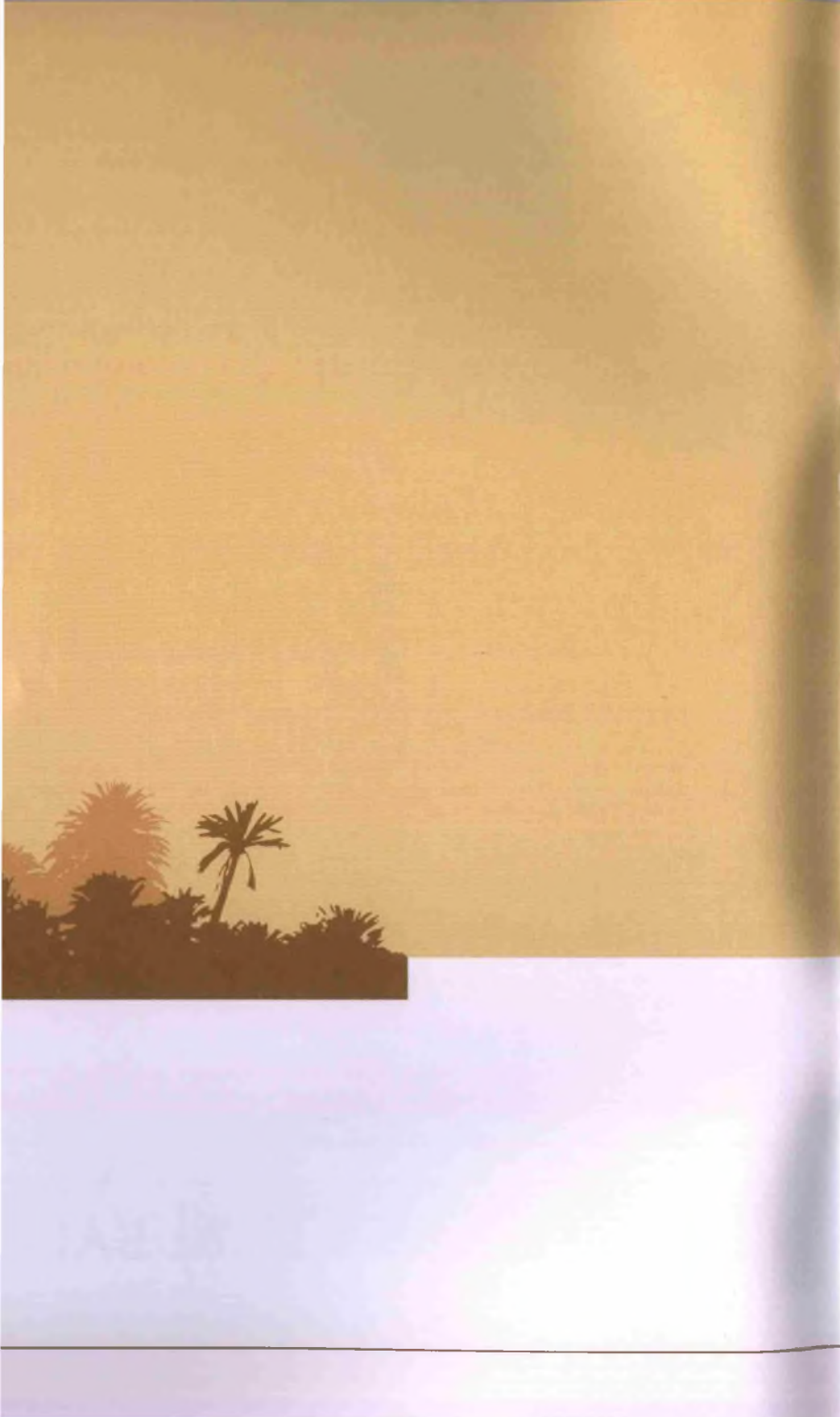

ΤΟ ΦΟΙΝΙΚΟΔΑΣΟΣ ΤΟΥ ΒΑΪ

Το μοναδικό φοινικόδασος στην Ελλάδα και την Ευρώπη

ΤΟ ΦΟΙΝΙΚΟΔΑΣΟΣ ΤΟΥ ΒΑΪ

ΤΟ ΦΟΙΝΙΚΟΔΑΣΟΣ ΤΟΥ ΒΑΪ

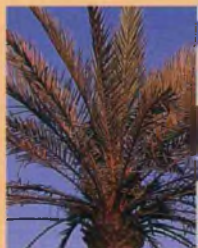
Στο βόρειο τμήμα των ανατολικών ακτών της Κρήτης, στο ακρωτήριο Σίδερο, και δίπλα στην αρχαία πόλη της Ιτάνου, βρίσκεται το φοινικόδασος του Βάι. Καταλαμβάνει περίπου 200 στρέμματα σε ένα επίμηκες κοίλωμα που φθάνει έως την παραλία.

Το φοινικόδασος αποτελείται από αυτοφυείς φοίνικες του Θεόφραστου, δηλαδή του είδους *Phoenix theophrasti*, και είναι μοναδικό στην Ελλάδα, στην Ευρώπη και πιθανώς παγκόσμια. Ανάμεσα στους φοίνικες κυλάει το ρέμα του Βάι, το οποίο κατά την εκβολή του στη θάλασσα σχηματίζει ένα εποχικό έλος με βούρλα.

Ο ΦΟΙΝΙΚΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΦΡΑΣΤΟΥ

Έως πριν από λίγα χρόνια, ο φοίνικας του Θεόφραστου θεωρούνταν ίδιο είδος με τη χουρμαδιά (*Phoenix dactylifera*) ή απλώς μια ποικιλία της. Το 1967 ο Ελβετός βοτανικός Greuter πρώτος περιέγραψε τον φοίνικα του Βάι ως ξεχωριστό είδος και τον ονόμασε *Phoenix theophrasti* προς τιμήν του αρχαίου φιλοσόφου και φυσιοδίφη Θεόφραστου, που πρώτος κατέγραψε την παρουσία του είδους στην Κρήτη.

Ο φοίνικας του Θεόφραστου είναι ενδημικό είδος της Ανατολικής Μεσογείου. Ευδοκimeί σε αμμώδεις παραθαλάσσιες περιοχές και σε μικρές κοιλάδες που σχηματίζουν ρέματα μόνιμης ή περιοδικής ροής.

Στην αρχαιότητα, αλλά και μετέπειτα, ο φοίνικας πρέπει να είχε ευρύτερη εξάπλωση, όπως συμπεραίνεται από διάφορα τοπωνύμια που διατηρούνται μέχρι σήμερα τόσο στην Κρήτη όσο και σε νησιά του νοτιοανατολικού Αιγαίου (Φοινίκη, Φοίνικας, Φοινικιά, Φοινικόρεμα κ.λπ.). Άλλωστε, και το τοπωνύμιο "Βάι" σημαίνει φοίνικας.

Εκτός από το Βάι, σήμερα, μεμονωμένα άτομα ή συστάδες βρίσκονται και σε άλλα μέρη της Κρήτης (Πρέβελη, Άγιος Νικήτας κ.λπ.), σε νησιά του νοτιοανατολικού Αιγαίου, στην Κύπρο και στη νοτιοδυτική Τουρκία. Ωστόσο, σε έκταση και με δομή που να δικαιολογούν τον χαρακτηρισμό "δάσος" εμφανίζονται μόνο στο Βάι.

Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ
ΠΡΟΣ ΤΟ **ΒΑΪ**

Το φοινικόδασος του Βάι απέχει 30 χιλιόμετρα από τη Σητεία και μόλις 8 χιλιόμετρα από το Παλαίκαстро. Κατά τη διαδρομή προς το φοινικόδασος ξετυλίγεται ένα τοπίο ιδιαίτερης ομορφιάς. Οι λόφοι εναλλάσσονται με τις πεδινές περιοχές και οι ομαλές πλαγιές καλύπτονται με αφάνες, θυμάρια, αστοιβές και λαδανιές. Το φυσικό τοπίο κυριαρχεί, ενώ σποραδικά

εμφανίζονται καλλιέργειες με ελαιώνες και αμπέλια. Ανάμεσα στους λό-
φους με χαμηλή βλάστηση, ξεπροβάλλει απροσδόκητα το φοινικόδασος. Η
παρουσία του δάσους στη θέση αυτή, συνδυαζόμενη με τα γνωρίσματα της
ευρύτερης περιοχής, εκπλήσσει ευχάριστα τον επισκέπτη.

ΕΛΛΑΔΑ

ΚΡΗΤΗ

Χανιά

Ρέθυμνο

Ηράκλειο

Σητεία

Βάι

Άγιος Νικόλαος

Ιεράπετρα

Λυβικό Πέλαγος

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

Φοινικόδασος

Επέκταση
Φοινικόδασους

Χώρος
Στάθμευσης

Περιβαλλοντική
Σήμανση

Δασική Υπηρεσία

Χώροι Υγιεινής

Θέσεις Θέας

Μονοπάτι

προς Ιερά
Μονή Τοπλού

προς Σητεία
προς Παλαίκαстро

προς Ερμούπολη

ΕΡΕΙΠΙΑ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΙΤΑΝΟΥ

Κρητικό Πέλαγος

0 50 100 150 200 METRA

ΘΡΥΛΟΙ...

δημιουργήθηκαν από τους απλούς ανθρώπους σχετικοί με την εμφάνιση του φοινικόδασους στην τοποθεσία αυτή. Οι θρύλοι πηγάζουν από την πλούσια ιστορία της περιοχής, αλλά και ολόκληρης της Κρήτης. Ένας θρύλος θέλει το φοινικόδασος να δημιουργείται από κουκούτσια χουρμάδων, που έτρωγαν Αιγύπτιοι στρατιώτες. Οι στρατιώτες είχαν έρθει προς βοήθεια των Ιτάνιων, όταν διεξήγαγαν πόλεμο με τις γειτονικές πόλεις και είχαν στρατοπεδεύσει στην περιοχή. Σύμφωνα με άλλη δοξασία, το φοινικόδασος δημιουργήθηκε επίσης από κουκούτσια χουρμάδων, που έτρωγαν πειρατές, τις επιδρομές των οποίων είχε υποστεί ολόκληρη η Κρήτη κατά τον 16ο αιώνα μ.Χ.

...ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Όποιος και αν είναι ο λόγος εμφάνισης του φοινικόδασους στο Βάι, η επιβίωση και διατήρησή του εδώ οφείλεται στην παρουσία κατάλληλων συνθηκών, όπως είναι το ξηρόθερμο ημιερημικό κλίμα και η ύπαρξη υπόγειου νερού σχετικά υψηλής στάθμης.

Η ύπαρξη του φοίνικα από τους αρχαίους χρόνους στην Κρήτη συνάγεται από αρχαία νομίσματα της Ιτάνου και της Ιεράπετρας, στα οποία απεικονίζεται το δέντρο, αλλά και από άλλα αρχαιολογικά ευρήματα, όπως τα αγγεία. Ο Θεόφραστος στο βιβλίο του "Περί φυτών ιστορίαι" τον 4ο αιώνα π.Χ. αναφέρεται στον φοίνικα, ξεχωρίζοντας μία δενδρόμορφη και μία θαμνόμορφη μορφή. Ο Πλίνιος, επίσης, στη Φυσική Ιστορία του, αναφέρει την παρουσία του φοίνικα στην Κρήτη.

ΚΟΝΤΑ ΣΤΟ ΦΟΙΝΙΚΟΔΑΣΟΣ

Συστάδες με φοίνικες του Θεόφραστου επεκτείνονται στο διπλανό από το Βάι κοίλωμα. Στο μέρος αυτό εντοπίστηκε η αρχαία Ίτανος, την οποία οι ντόπιοι ονόμασαν Ερημούπολη. Από τα ερείπια που βρίσκονται εκεί φαίνεται ότι η περιοχή είχε κατοικηθεί ήδη από την προϊστορική περίοδο. Όμως η μεγάλη της ακμή τοποθετείται στην Ελληνιστική περίοδο, κατά την οποία ακμάζει ως μεγάλο λιμάνι και εμπορικό κέντρο με επαφές στην Ανατολική Μεσόγειο και στη Βόρεια Αφρική. Η ακμή της πόλης συνεχίστηκε έως τα βυζαντινά χρόνια, όπως φαίνεται από τα ερείπια των μεγάλων και πλούσιων παλαιοχριστιανικών ναών της.

Σε απόσταση έξι χιλιομέτρων από το Βάι, στη βάση του ακρωτηρίου Σίδερο και σε βραχώδες τοπίο είναι κτισμένη η μεγαλόπρεπη και επιβλητική Ιερά Μονή Τοπλού, η οποία ονομάζεται και Παναγία η Ακρωτηριανή. Εδώ, στο ρέμα που διέρχεται βορειοδυτικά του μοναστηριού, έχουν εντοπισθεί φοίνικες του θεόφραστου, κυρίως σε θέσεις που συκρατούν νερό έως το καλοκαίρι.

Το όνομα Τοπλού οφείλεται στην άδεια που είχε το μοναστήρι να έχει κανόνι κατά τη διάρκεια της τουρκοκρατίας. Από τις τελευταίες τοιχογραφικές αποκαλύψεις εκτιμάται ότι κτίσθηκε τον 14ο αιώνα. Το μοναστήρι διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ιστορία της Ανατολικής Κρήτης και έγινε θεματοφύλακας των θρησκευτικών και εθνικών παραδόσεων. Στη μονή σήμερα λειτουργούν δύο αξιόλογα μουσεία. Ένα εκκλησιαστικό, με εικόνες, κειμήλια και εκκλησιαστικά σκεύη, και ένα με έργα Ελλήνων χαρακτών του 17ου -19ου αιώνα.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΦΟΙΝΙΚΟΔΑΣΟΥΣ

Ελληνικοί νόμοι, Κοινοτικές οδηγίες και διεθνείς συμβάσεις προστατεύουν το φοινικόδασος του Βάι. Προστατεύεται ως Αισθητικό Δάσος, ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας, σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ για την προστασία των πουλιών, και αποτελεί περιοχή του ευρωπαϊκού οικολογικού δικτύου προστατευόμενων περιοχών "Φύση 2000". Επιπλέον, έχει χαρακτηριστεί ως Ειδικά Προστατευόμενη Περιοχή, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Βαρκελώνης για την προστασία της θάλασσας της Μεσογείου από τη ρύπανση.

Τέλος, το είδος *Phoenix theophrasti* προστατεύεται από την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ "για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας".

Η γνωριμία με το φοινικόδασος αποτελεί ένα μικρό, αλλά μαγευτικό ταξίδι στη φυσική μας ιστορία και κληρονομιά. Επισκεφτείτε το, δείχνοντας την αγάπη και τον σεβασμό που του αξίζει.

ΤΟ ΕΡΓΟ
ΓΙΑ ΤΗ
ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ
ΤΟΥ
ΦΟΙΝΙΚΟ-
ΔΑΣΟΥΣ
ΤΟΥ ΒΑΪ

Ένα τριετές έργο LIFE-Φύση με τίτλο "Μέτρα διατήρησης για το φοινικόδασος του Βαΐ" έχει ήδη αρχίσει να εκπονείται από το 1999. Το έργο αποσκοπεί στη βελτίωση της κατάστασης του φοινικόδασους. Ποικίλες ενέργειες υλοποιούνται στα πλαίσια του έργου αυτού, με τη συνεργασία και την ενεργό συμμετοχή των τοπικών αρχών και των

αρμοδίων υπηρεσιών και οργανισμών. Τα αποτελέσματα που αναμένονται είναι η ανόρθωση και η επέκταση του δάσους, η ρύθμιση των τουριστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή και η προώθηση του αειφόρου τουρισμού. Φορείς υλοποίησης του έργου είναι το Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων, η Ιερά Σταυροπηγιακή Μονή Παναγία η Ακρωτηριανή (Τοπλού) και η Διεύθυνση Δασών Λασιθίου. Σημαντική συμμετοχή στο έργο έχει ο Δήμος Ιτάνου, στα διοικητικά όρια του οποίου βρίσκεται το φοινικόδασος. Το έργο εκπονείται με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής-Γενική Διεύθυνση Περιβάλλον και του Υπουργείου Γεωργίας-Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος.

Κείμενα

Νίκος Κυφωνίδης και Βασιλική Τσιαούση

Επιμέλεια κειμένων

Χρυσούλα Λιόντα και Μαρία Κατσακιώρη

Επιμέλεια έκδοσης

Μαρία Κατσακιώρη

Φωτογραφίες φοινικόδασους

Φωτ. Αρχείο EKBV/ Νίκος Κυφωνίδης

Φωτογραφία πιθαριού

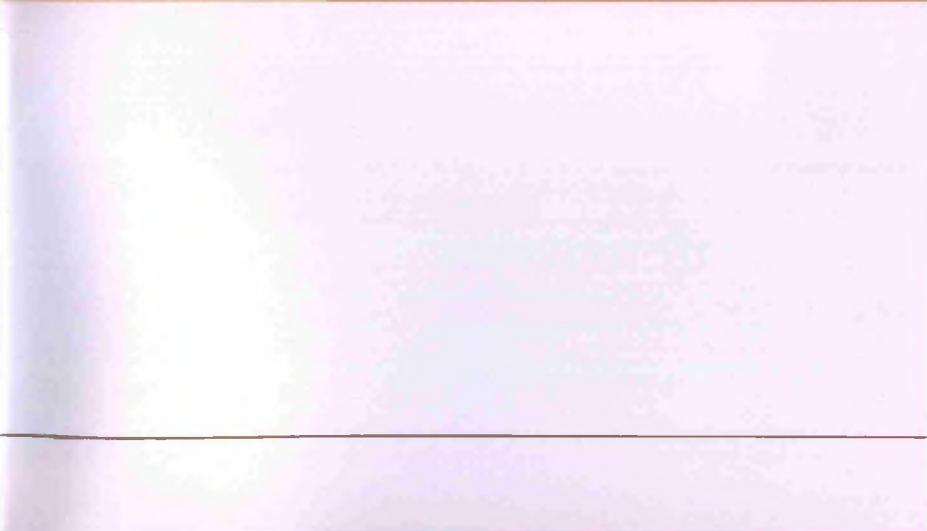
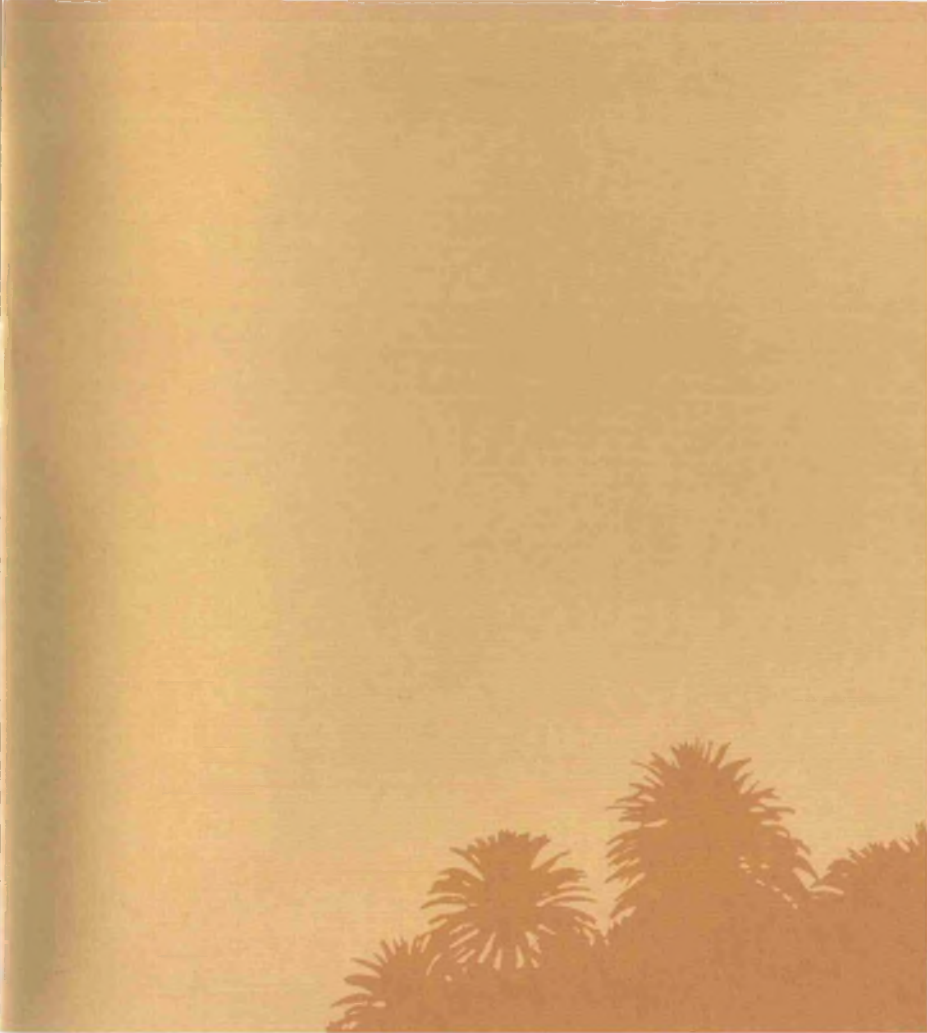
"Μουσείο Ηρακλείου - Εικονογραφημένος Οδηγός, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε."

Φωτογραφία χάλκινου νομίσματος

του Αρχαιολογικού Μουσείου Σητείας

Κώστας Λυμπιτάκης

ΜΟΥΣΕΙΟ ΓΟΥΛΑΝΔΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΟΤΟΠΩΝ - ΥΓΡΟΤΟΠΩΝ

ΙΕΡΑ ΣΤΑΥΡΟΓΗΠΗΤΑΚΗ ΜΟΝΗ ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΑΚΡΩΤΗΡΙΑΝΗ (ΤΟΠΛΟΥ)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΑΣΩΝ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΑΣΩΝ
ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Με τη συνεργασία του Δήμου Ιτάνου

